

voltant de la vacuna Ferrán i amb el debat paral·lel de caire polític que va acabar amb la dimissió del Ministre de Governació el 12 de juliol. Fou una epidèmia àmpliament debatuda en premsa, cosa que va fer que tingués un gran ressó popular. Tot això féu que el doctor Pi escrivís aquest llibre i no va ser un fet gens singular. En els anys immediatament posteriors a l'epidèmia apareixeren un munt de memòries locals, com la del doctor Pi, de les quals, sense anar gaire més lluny, n'és un bon exemple la que va escriure i va ser publicada per l'amic del doctor Pi i també doctor en medicina, Casimir Valentí i Artigas, intitulada *El cólera. Preservación y curación*, en la qual analitzava l'epidèmia de còlera a la veïna població de Torroella de Montgrí.

L'ENIGMA DE LA PROPAGACIÓ DE L'EPIDÈMIA. COM ARRIBA EL CÒLERA A L'ESCALA?

Per entendre com arriba el còlera a l'Escala cal parar atenció en el primer focus colèric que, com ja he comentat abastament, es dóna a Torroella de Montgrí. Segons dos estudis realitzats a Torroella de Montgrí, en aquesta població es donaren un seguit de condicions que afavoriren la germinació i la difusió de l'epidèmia. Durant l'hivern, fortes pluges havien provocat l'embassament d'aigua a la plana del Baix Ter. Aquestes aigües embassades es convertiren en putrefactes quan a l'estiu es va donar una situació d'elevades temperatures. De totes maneres, el principal agent de difusió de l'epidèmia fou el riu Ter. La població, tant de Torroella com de l'Estartit, feia servir l'aigua del Ter de manera regular per a beure, cuinar o rentar-se la roba. L'aparença externa de l'aigua era bona i no feia la impressió que pogués estar contaminada. Aquest agent, el riu, va ser amb tota seguretat el que va portar el còlera a Torroella de Montgrí i a l'Estartit. Reforça aquesta afirmació el fet que la veïna població d'Ullà, que aquell any no feia servir l'aigua del Ter perquè disposava d'una important deu d'aigua provinent del Montgrí, no patí cap cas de còlera. D'altra banda, a les illes Medes (hi vivien unes 30 persones) tampoc s'hi va donar cap cas de còlera. Ja que la gent bebia aigua plujana^{32 33}. Hem d'entendre, per tant, que el còlera arriba a l'Escala a través de les aigües del Ter (pel rec del Molí)? El doctor Pi creu que no. En el cas escalenc, després d'haver analitzat el còlera que afectà la nostra població, el doctor Pi va entendre que *"No pueden invocarse aquí las aguas potables como agentes de difusión del principio, específico, ni tampoco las letrinas, ni*

*ninguna influencia telúrica (...)"*³⁴. Per tant, segons el doctor Pi, la propagació de l'epidèmia escalenca és diferent de la que es dóna a l'altra banda del Montgrí. El còlera és d'origen parasitari i, per tant, cal considerar-la una malaltia infecciosa que, en unes determinades condicions atmosfèriques, es pot transmetre per via aèria a petites distàncies. A l'Escala, al voltant del 23 de juliol de 1885, es produïren aquestes condicions atmosfèriques que el doctor Pi va descriure d'aquesta manera: *"... el calor atmosférico, que osciló entre 25° y 30° centígrados, y la quietud del aire, que si admitimos la infección de la atmósfera representa un principal factor de acrecentamiento de toda epidemia colérica"*. De totes maneres considerà que, juntament amb aquestes causes de tipus atmosfèric que ajuden a explicar el ràpid increment dels casos, *"las causas determinantes de éstas fueron: el miedo, los abusos en la alimentación, reprimidos, sin embargo por el temor que dominaba a todo el mundo; los enfriamientos, y, algunas veces, era muy probable que la propagación del mal reconociese por causa del contagio directo"*³⁵.

Casimir Valentí i Artigas.

Autor: desconegut. Cedida pel CdD del Montgrí, les Illes Medes i el Baix Ter.

Per tant, seguint la seqüència dels fets descrita en la ressenya³⁶, el doctor Pi considerà que el còlera arriba a l'Escala de Torroella de Montgrí. El 23 de juliol va atendre el cas d'un majordom d'un mas situat a 2 quilòmetres de l'Escala que diagnosticà com a sospitos de ser còlera. Per la família del malalt va saber que, tres dies abans, ja estava afectat de diarrea i que va anar a Torroella. Per tant, era un individu que ja patia un estat de debilitat (diarrea) i que visità una zona afectada on va contraure el germen, segurament bevent aigua d'alguna font o en la casa

on s'havia allotjat. Després de 3 dies d'incubació, es manifestà el dia 23 de juliol. Mentrestant, Pere Juli i Andreu de 58 anys estava recollint fems en uns camps al costat d'aquesta masia. El doctor Pi el descriví com un individu de pobre constitució, fet que afavoreix el contagi, que es trobava a pocs metres d'un focus d'infecció en una situació atmosfèrica d'altres temperatures i màxima quietud de l'aire. El doctor Pi va descartar que el contagi es pogués manifestar per haver begut aigua en mal estat del Ter perquè quan ho va preguntar al malalt, aquest li va dir que no va beure aigua dels canals de rec dels camps on treballava. El cas de Pere Juli i Andreu és considerat el primer cas de còlera a l'Escala i a través d'ell, segons Pi, arribà a l'Escala. En total es produïren a l'Escala 239 casos colèrics. El doctor Pi diu que dels 239 casos, 192 foren de l'anomenat forma clàssica del còlera (que afectà a 79 homes i 113 dones) i 47 de la forma medul·lar del còlera (8 homes i 39 dones). En total moriren, entre el dia 26 de juliol i el 5 de setembre, 39 persones.

En conclusió, el doctor Pi considera que el còlera arriba a l'Escala per contagi i afavorit per unes condicions atmosfèriques que en faciliten la propagació. Aquesta afirmació es basa en la resposta negativa que li dóna Pere Juli i Andreu a la seva pregunta de si havia begut aigua dels canals de rec dels camps on recollia fems. Així ho deixa escrit en la seva monografia. Actualment, però, se sap que el còlera no és una malaltia contagiosa sinó que és una malaltia infecciosa intestinal aguda causada per la ingestió d'aliments o d'aigua contaminats. En aquella època aquesta discussió era font de debat de tipus científic entre els professionals mèdics i el còlera com a malaltia infecciosa intestinal aguda encara no havia estat acceptada de manera unànime. I, el doctor Pi, coneixent aquesta discussió científica, a partir de les respostes obtingudes dels pacients va concloure com a fet principal del contagi la via aèria reforçada per unes condicions atmosfèriques molt especials. *"Esta cuestión del contagio directo ha sido siempre el caballo de batalla entre los dos bandos en que se hallan divididos los higienistas, porque, en efecto, todos los casos de transmisibilidad que se citan pueden tener diversas interpretaciones. Hoy, la mayor parte de los médicos reconocen en el cólera un origen parasitario, y, por consiguiente, califican la enfermedad de contagiosa, admitiendo, sin embargo, que el*